

Павел Павлов

Писма на отец Евстати Янков до йеромонах Николай (Кожухаров)

The author is a professor of Church History at the Faculty of Theology, Sofia University "St. Kliment Ohridski." E-mail: ppavloff@theo.uni-sofia.bg; <https://orcid.org/0000-0002-4726-4236>.

Abstract: Pavel Pavloff, *Protoiereus Eustathius Yankov's Letters to Hieromonk Nikolay (Kozhuharov)*.

This paper represents the first publication of letters preserved in Gancho Veleв's archive, related to the correspondence between Prot. Eustathius Yankov and Hieromonk Nikolay (who later became the Bishop of Makariopol). The paper also highlights the silence surrounding the bishop's passing and the subsequent "loss of memory" related to him in the following period. The letters include personal accounts that emphasize brotherhood and friendship in Christ, as well as a few references to Boris of Nevrokop.

Keywords: Church History, Metropolitan Boris, Evstatii Yankov, Nikolay of Makariopolis (Nikolay Kozhuharov), Ecclesiastical Memory, Church Prosopography

„Дано да бѣда удостоен да послужи Богу до края
на живота си в страх и трепет, в светост и правда;
да се потруди с добър подвиг за слава на светата
Живоначална Троица – Отца и Сина и Светаго Духа
и за благо на нашия мил народ“.

(Из словото при хиротонията на Макариополски еп. Николай)¹

¹ Слово на Преосвещения епископ Николай след хиротонията му в храма-паметник „Св. Александър Невски“ на 3 януари 1954 г. в отговор на приветственото слово на Негово Светейшество Българския патриарх Кирил. – ЦВ, 7 (1954) [Address by His Grace Bishop Nikolay after His Ordination in the Memorial Church "St. Alexander Nevsky" on January 3, 1954, in Response to the Greeting of His Holiness Patriarch Cyril of Bulgaria. – Church Gazette, 7 (1954)], с. 7.

Тази година се навършват 40 години от кончината на един от най-големите български православни богослови през XX в. – Негово Преосвещенство Николай Макариополски. Дядо Николай ще остане във вечната памет на Църквата и като преподавател, и като църковен писател, но най-вече като богословски свидетел. Човешката памет обаче е неблагодарна! Тя не си спомни за него през годините², макар и паметта му да премина през една съдебна реабилитация, която е изключителна рядкост за нашите географски ширини³.

Скромният Божий угодник Николай (в мире Никола Кожухаров) е роден в търновското село Ресен през 1908 г. Учи в Софийската духовна семинария и след завършването ѝ приема монашество. Следва в Богословският факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, който завършва с отличие през 1932 г. През учебната 1934/1935 г. йеромонах Николай специализира в Старокатолическия богословски факултет в Берн, Швейцария. След завръщането си в България изпълнява редица църковни послушания – протосингел

² В интерес на истината трябва да кажем, че Богословският факултет не забрави своя дългогодишен Ректор по случай 100-годишнината от неговата рождение. На 16 декември 2008 г. бе проведено юбилейно честване в аулата на факултета (заедно с 80-годишнината на наскоро починалия тогава проф. Тодор Събев) и панихида в академичния параклис. За съжаление изнесените доклади тогава не бяха публикувани, въпреки намеренията да се издаде специален сборник. Бяха изнесени пет доклада – два за Макариополски еп. Николай (първият от проф. протопрезв. д-р Н. Шиваров: Макариополски еп. Николай – даровит богослов и висш клирик на БПЦ, и втори от гл. ас. дякон д-р Ив. Иванов: Макариополски еп. *Николай като* литургист) и три за проф. Т. Събев (гл. ас. д-р П. Павлов: Проф. Тодор Събев като църковен историк; ст. н. с. д-р Хр. Темелски: Проф. Тодор Събев като създател и ръководител на Църковно-историческия и архивен институт при Българската патриаршия и доц. д-р А. Кръстев: Проф. Тодор Събев като църковен дипломат). Доста години по-късно в списание *Forum Theologicum Sardicense* бе публикуван моят доклад от честването под заглавие: *Драмата на българския академичен богослов* (1, 2016, 57–67).

³ По предложение на депутата Лъчезар Тошев на 7 юли 2010 г. Народното събрание прие Законопроект за изменение и допълнение на *Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица*. В т. 2 са реабилитани осъдените от III-и Върховен състав на Народния съд за съдене на българските участници в комисиите за Катин и Виница. От страна на БПЦ там участват трима архимандрити: Йосиф (Диков), Стефан (Николов) и Николай (Кожухаров). По това дело последният е осъден на 5 години затвор, конфискация на имуществото и парична глоба.

на Врачанската епархия (1936–1939 г.), началник на Културно-просветния отдел на Св. Синод (1939–1941 г.) и Ректор на Софийската духовна семинария (1941–1944 г.). Като протосингел във Враца, с благословението на епархийския архиерей дядо Паисий, архим. Николай става основател и главен редактор на епархийското списание „Духовно възраждане“, а по времето на неговото ректорство в Софийската семинария училищният хор достига до 120 човека и учат такива ученици като бъдещият голям писател Йордан Радичков (1943–1944 г.). След 9 септември 1944 г. е осъден от Народния съд (1945 г.). Присъдата си изкарва като заточеник главно в Преображенския манастир.

След наречението му за епископ на 24 декември 1953 г. е назначен за първи титуляр Ректор на Духовната академия „Св. Климент Охридски“, смятано от 1 януари 1954 г.⁴ През целия период на патриаршеството на патриарх Кирил той е Ректор, а през 1973 г. е пенсиониран и е оставен в забвение. Умира на 19 юли 1981 г. Дали заради летните отпускарски дни, или пък по някаква друга причина, но в официалните издания на БПЦ в това време не излиза дори съобщение за неговата кончина. „Църковен вестник“ в броевете си 20 (21 юли) и 21 (1 септември) не споменава и дума за дядо Николай. Почти целият 21 брой на вестника е посветен на посещението на българската делегация, водена от патриарх Максим, в Истанбул и Цариградската патриаршия, но не се намира място дори и в един ред да се помене дядо Николай. Почти целият следващ брой 22 е посветен на Хелзинския процес за мир. Има и съобщение за завършването на курса в Духовната академия, но нито дума за дядо Николай Макариополски – непонятно защо. Следващият брой 23 (21 септември) е изцяло посветен на 10-годишнината на патриаршеското служение на Българския патриарх Максим. Най-вероятно има някаква логическа връзка между тази годишнина и липсата на каквото и да е съобщение за кончината на дядо Николай. Чак в 24 брой (от 1 октомври) е отпечатано словото на

⁴ След изгонването на Богословския факултет от Университета през 1951 г. реструктурираното като Духовна академия висше богословско училище се ръководи от и.д. ректори.

патриарх Максим при опелото на дядо Николай в катедралния храм „Св. Неделя“ и една проповед от еп. Николай – „Плодовете на духа“. Липсват други съобщения и данни за толкова заслужилия високопросветен йерарх. Изобщо странен е църковният официоз в тези години. Очевидно десетилетната атеистична пропаганда вече дава своите плодове, защото вестникът започва да прилича на „Работническо дело“⁵. Сигурно е и това, че достоверното свидетелство на скромния и благочестив епископ много контрастира с поведението на други, които избират пътя на утвърждаване във и приспособяване към новото атеистично общество. Ясно е, че подобни хора нямат интерес да се шуми много и да се споменава за достолепния епископ на Църквата.

Отбелязваме тази годишнина по малко по-нестандартен начин: не с голям текст, който да е посветен на неговото богословско свидетелство, а с публикуването на автентични писма до него от чепеларския свещеник-мъченик, пострадал заради пастирското си свидетелство и отдал живота си без остатък за Христа и своето паство – големия родопски духовник отец Евстати Янков (1887–1952). За мнозина християни от средата и втората половина на XX в. той е истински светец⁶, отдал живота си, за да запази вярата – и своята, и тази на своите пасоми. Писмата са от периода януари 1944 г. – март 1952 г. Те илюстрират по един подходящ начин ситуацията в Църквата от онова време, като разкриват вътрешната духовна ситуация (състоянието на свещенството, свидетелство за св. Неврокопския митрополит Борис и др.), а не се занимават с излишно политиканстване. Това са писма от един истински вярващ и загрижен духовник до друг вярващ и отговорен духовник.

Самите писма са открити в личния архив на г-н Ганчо Велев

⁵ За сравнение през 1954 г. вестникът е доста по-различен. В 7 бр. от 20 февруари са публикувани статиите и словата около хиротонията на еп. Николай Макариополски (проведена на 4 януари), макар и да са изминали само няколко години от изтичането на присъдата му от Народния съд.

⁶ В часовете по Пастирско богословие през 80-те години нашият Преосвещен ректор (на Софийската духовна семинария в гара Черепиш) – Браницкият еп. Герасим, говореше надълго и нашироко за о. Евстатий като образец на български пастир.

(1921–1998 г.), дългогодишен учител по историческите дисциплини в Софийската духовна семинария. Към писмата има и една беседа на тема „Царството Божие“⁷. Писмата са 9 на брой и съставят 15 страници набран на машина текст. Смята се, че ръкописните писма, които са били в архива на дядо Николай, са набрани на пишеща машина през 80-те г. на XX в. Тогава са се чели и разпространявали само във вътрешните църковни среди. Вероятно има и други екземпляри от тези писма, но на този етап не са открити, за да може да се направи сравнение. Тук публикуваме писмата без особени промени, единствено са нанесени поправки само там, където очевидно става въпрос за граматически грешки, както и пояснения в квадратни скоби, където смисълът не е съвсем ясен. Писмата са подредени в хронологичен ред и са обозначени с римски цифри.

С тази публикация се надяваме отново да пробудим паметта и да поменем тези наистина достойни свещенослужители страдалци от така сложния за България и особено за Българската православна църква XX век.

I

31.I.1944 год.,

с. Чепеларе

Ваше Високопреподобие,

Получих писмото Ви. Много благодаря за благопожеланията! Също и аз Ви благопожелавам благоприятно лето Господне и въдворяване на Царството Божие в душата.

Прави ми се, че моите приятели много са ме прехвалили. Вие не ме познавате, но аз Ви познавам. Слушах веднъж една Ваша беседа

⁷ Текстът е с обем 8 страници и е напечатан на машина. По свидетелството на д-р Стефан Илчевски това е беседа на о. Евстатий Янков. Тази беседа тематично много прилича на словата на стареца Клеопа от манастира Сихастрия в Румъния. Най-вероятно е произнесена в Бачковския манастир, където о. Евстатий е изповедник в края на 40-те години на миналия век.

на тема: „Пулът на Православието“, която ми направи отлично впечатление и която се постарях да произведа пред братството си. Дядо Харитон ми е говорил много добри неща за Вас и аз помня думите му, и затова задочно Ви обичам в Господа. Нека Бог Ви пази и крепи за доброто на Църквата Си! Сега по въпроса ефимерий в Семинарията⁸. Извинявайте, но мене е съвсем неудобно да напусна преждевременно енорията си. Мисля, ако е воля Божия, да си остана докрай енорийски свещеник. Точно по поръката на св. ап. Павла: „Кой в каквото е призван в това да пребъдва“ (срв. 1 Кор. 7:24, бел. ПП). Мъчно се разделя [човек] от ония, които обичаш и те обичат в Господа. Много благодаря за вниманието на Ваше Високопреподобие и много се извинявам за дето не мога да се отзова на поканата Ви.

Препоръчвам се на св. Ви молитви и оставам Ваш во Христе брат!

Прот. Евстати Янков

II

30.VIII.1947 год.,

Чепеларе

Многообични ми о. Николай,

Писмото ти от 24 того получих, заедно с нотираните песнопения. Великолепна работа! С каква радост се изпълни душата ми! И нотираното и писмото, а особено Ти, обрадва изцяло душата ми! Ей, чи колко хубаво щеше да бъде, ако можеше по-често да се срещам и общувам с Тебе? Един момък често отивал, при св. Антония в пустинята. Отивали и други и запитвали стареца за едно и друго, а

⁸ В това време (1941–1944) архим. Николай (Кожухаров) е Ректор на Софийската духовна семинария и очевидно търси подходящ ефимерий, който да служи, да проповядва и изповядва младите семинаристи и да бъде за тях образец за свещеник. Личността на ефимерия е изключително важна за изграждането на трайно желание у семинариста към свещенство.

въпросният правил едно изключение. „Синко, попитал го най-после светецът, няма ли да ме запиташ за нещо?“ – „За нищо, отче, за мене е достатъчно само да те гледам“. Ще рече само присъствието на един духовен човек указва влияние, без да ти говори нещо. В днешната пустиня на оскъдица от човеци, колко е приятно и радостно, когато се срещнеш с люди, които „питат за Сион“. В Чарепиш получих много уроци⁹, но най-главното – осезателното присъствие на Прескъпият и Пресладък Господ Иисус Христос, при моя оскъден и немошен дух, а след туй насладата от срещата с тебе. Слава Богу благодетелю нашему!

Рилският манастир е скъпо място за душата ми¹⁰. Там преди 20 години съм почувствувал и приживял неща, които не могат да се изкажат и макар, че разстоянието от тук до там да е повече от 400 километра, Бог ми е помагал и многожди ме е довеждал, в Сиона на България. И групи съм водил и сам, но повечето [пъти] сам. Тая година пак имам желание да отида за празника, но... Сега за събора да отида с братството си е невъзможно. В балканистите места сега косът, жънът и вершеят. Поради честите валежи, кърската работа ни остана много надире. Св. Ефрем Сирийски казва, че в последните времена, когато трябва да вали, ще бъде суша, когато трябва да е сухо, ще вали, когато е редно да студи, ще е обратното. Изобщо ще съществува хаос в душите, хаос и в природата. Откъде да знаем, може би, сме достигнали до тия времена. Има и други ред неща, които ни подсказват, че сатаната е пустнат, за да прелъсти четиртях края на света, Гога и Магога (срв. Откр. 20:8, бел. ПП). Но с нами Бог! Той е над всичко и няма да ни остави. Ще се молим взаимно един за друг, ще общуваме духом, особено пред най-великата Святиня на земята – Евхаристията, а и съществено ще се срещнем в вечното Царство на Господа. Дай Боже!

⁹ В този период о. Евстати е канен на провежданите в Пастирския институт събеседвания със свещениците

¹⁰ Правят впечатление огромната почит на о. Евстатий към св. Иоан Рилски (той изрично го пише с И, а не с Й) и любов към неговата св. обител. Всяка година се старее за Очовден да е в Рилския манастир и това обсъжда с о. Николай почти във всички свои писма до него.

Относно беседите. С Божия помощ започнал съм да си ги припомням и записвам. Ще ги позабавя малко, но няма значение. Моля ти се, ако ти е възможно, провери, откъде мога да си набавя издадената книга от Архиеп. Серафим под заглавие: „Искажение православной истины в русской богословской мысли“¹¹, печатана в София 1943 год. и какво коствува.

Препоръчвам се на братските Ти молитви. Сърдечен поздрав от сина ми, който Те познава и обича, както и от снаха ми. Преди 9 септемврий са идвали в Семинарията, когато си бил ректор и там са се запознали с Тебе.

С гореща братска целувка в Господа: Прот. Евст. Янков

III

15.XII.1948 год.,

с. Чепеларе

Ваше Високопреподобие,

Многообични ми о. Николай,

Само няколко дни ни делят от светлата памет на Твоя Велик съименник Светител Николай. Това ми дава повод да ти напиша тия редове.

Преди всичко, най-сърдечни молитвени благопожелания, щото Пресладкият Господ Иисус, по молитвите на св. Николая да Те обдари с крепко здраве и дълголетия, та с изобилието на Божията благодат да бъдеш винаги мирис на Христово благоухание!

И тая година бех за „Очовден“ в св. Рилска Обител. На самия

¹¹ Архиепископ Серафим (Соболев). Искажение православной истины в русской богословской мысли. София, 1943. В тази книга св. Серафим, Софийски чудотворец критикува някои от богословските възгледи на съвременни му руски богослови, най-вече на митрополит Антоний Храповицки.

празник бех в съслужение с покойния св. Неврокопски Митрополит Бориса, който за последен път отслужвал Св. Литургия в Рилския манастир. Преди започването ѝ, той каза на всички ни, как трябва да се държим при Св. Служба и около Св. Престол. Тая Св. Служба остава паметна в моя живот. Особено паметни ще останат думите, които ми каза при сбогуването си с него. Наистина, свет, човек беше дедо Борис – благочестив, тих и смирен Божи архиерей¹².

Един свещеник от Дупнишко ми писа, че в лицето на деда Бориса, умряло благочестието в сонма на архиереите, мисъл, която аз не споделям, но все пак допускам, че смъртта му е голяма загуба за благочестието, дори и една поличба за времето. Много скърбя за него! На 17 того ще отслужи специално служба за него. Бог да го прости!

Е, как си ти със здравието и с работата в славу Божию? Тая година не можахме да се срещнем. Трябваше да се отбия в София, но не ми остана време. За Димитровден трябваше да бъда непременно в енорията си. Дано занапред Бог помогне многожди да се срещаме.

Сърдечен поздрав от сина ми. Той сега, благодарение на строгата диета е по-добре. С надежда сме окончателно да се изцери. Не ме забравяй в молитвите си. Сърдечен поздрав на о.о. свещеноархимандрити: Стефана, Серафима и Йосифа.

С братска в Господа целувка,

Твой Прот. Евст. Янков

Ако имаш на ръка, изпрати ми, моля, един екземпляр службата на св. Иякова.

IV

¹² Това свидетелство на високопочитания о. Евстатий Янков, който сам отдаде живота си за вярата в Христа, е много важно с оглед предстоящата канонизация на свещеномъченика св. Неврокопски митрополит Борис.

9.XII.1949 год.,

с. Чепеларе

Ваше Високопреподобие,

Обични ми о. Николай,

Писмото от 7 того, получих. Нямам думи да ти изразя голямата радост, която ми причини с писмото си, с портрета си и надписът над него! И за всичко това вседушевно и искрено ти благодаря! Нека Св. Дух Божи и тебе навсякъде и във всичко изпълня душата ти с небесна утеха и радост! Нека ти е известно, че с Божия помощ, и тая година за „Очов-ден“ бех в св. Рилска Обител. На 31 окт. в денът на св. Лука, служих, заедно с братството от 170 души на Асеновградската ясно-видка Султана Пеева на гроба на св. Иоана. Не съм в състояние да ти опиша духовното настроение, което преживяхме всички при тая Св. Служба. Наистина, Всеблагият Бог, не остава длъжник никому. И най-малкият подвиг за Негова слава, Той увенчава с изобилни дарове. Наистина тая Св. Литургия беше велика и Света Пасха Господня, дето Господ Спасител ни даде осезателно да Го почувствуваме! Слава, вечна слава Богу, благодетелю нашему! Както винаги, така и тогава, с голяма любов молитвено си спомних за тебе и за мнозина други, с които се чувствавам единоплеменен и сроден. Също и аз имах желание да се отбия в София, но това не можа да стане, по много съображения, които сега е излишно да излагам. Ако е воля Божия идущата година ще си наредим среща или в Черепиш, или в Рилския манастир, или в Бачково, или в Чепеларе, па дори в Преображенския манастир. И ако Бог ни дадеше и двамата да преживеем, онова, което преживяхме при гроба на св. Иоана! Колко ми е приятно да ти кажа, че в Рилския манастир има много издигнати монаси. Духовни люди, достигнали до дар на прозорливост и почти никому неизвестни и незабелязвани. Те са един голям дар и знамение за епохата. Слава Богу! Не оскудеша до конца преподобнии!

Чувствувам, че се намираш в душевна мъка, поради болестта на милата ти майка. И тая мъка съм преживял и тя е една от тежките. Защото на земята, след Бога, за човека няма по-мило и по-скъпо от майката, па и никой не обича на земята повече от нея. Дано Пресладкият Господ Иисус Христос, поради Своята голяма любов и твоята вера, продължи живота ѝ с цел, тя да увеличи тежината на славата си в вечността, а тебе нейното пребъждане още на земята да служи за утеха и радост. Колко ще ми е приятно, ако узная, че Бог е излял тая богата милост над тебе! Предадох поздрава ти на Симеона и домашните му. Много благодарят и сърдечно и те те поздравяват. Нека Господ Иисус Христос да бъде винаги с нас!

Братски в Господа Те прегръщам и целувам.

Твой во Христe брат:

Прот. Евстати Янков.

Скоропостижната смърт на отца Анастасия потопа всички ни в скръб, но Божи промисъл. Вратата на смъртта са в Негови ръце, Слава на Бога, а отцу Анастасию милост и прошка.

V

Светли Четвъртък¹³

с. Чепеларе

Ваше Високопреподобие,

Обични ми Отче Николае,

Христос воскрес!

Колко е радостна, утешителна и надеждна нашата Света вера! Какъв неизчерпаем извор на радост е самовластното и живоносно

¹³ По наше изчисление датата е 13 април 1950 г.

възкресение на Господа Иисуса! Какво голямо щастие е, наистина, да бъде човек християнин. Не напразно Св. ап. Петър възкликва: „Благословен Бог и Отец на Господа нашего Иисуса Христа, Който по голямата си милост, чрез възкресението на Иисуса Христа от мъртвите ни възроди за жива надежда, за наследство чисто, що не увехва, съхранено за вас на небесата, които чрез сила Божия, чрез верата сте пазени за спасение, готово да се открие в последно време. Затова, радвайте се, макар сега и да поскърбите в различни изкушения, ако е потребно, та изпитаната ваша вера да излезе по-драгоценна от нетрайното, макар и изпитване чрез огън злато, за похвала, чест и слава, кога се яви Иисус Христос, Когото обичате без да сте Го виждали и в Когото вервайки сега без да Го виждате се радвате с неизказана и преславна радост, като постигате края на вашата вера – спасението на душите“ (1 Петр. 1:6-9).

А ние точно във верата сме ослабнали. Каква тъга възбужда нашият клир в това отношение! Колко е обезблагодатело и обезверело в болшинството си, нашето свещенство! Как то е достигнало да положението на Лаодикийската църква – ни топло, ни студено и затова изблювано! Измежду свещенството ще намериш по-малко верващи, отколкото между миряните. Преди няколко години един партиен оратор бе говорил пред едно събрание: „ако искаш да обезвериш селото, ще им изпратиш свещеник и той без да се трудим ние ще извърши прекрасно задачата – ще обезвери селото“. Свещенството в България ще бъде наказано с мизерия. Св. Синод, няма да може да му помогне с доходите от свещите. В селата няма кой да ги купува. Поповете сами изпразниха църквите. Когато Господ не помага на един човек, какво ще му сторят хората? На Великия Четвъртък в София се освети за пръв път в нашата Църква Св. Миро. Да, това е хубаво. Но и до сега не сме били без Св. Миро и изобщо без Св. Тайнства, но де са плодовете от тях, т.е. от Св. Дух Божий, Който се излива чрез тайнствата? Липсва у тях, които Го преподават чрез Св. Тайнства. Подчертахме автокефалността на Българската църква, какво-голямо щастие ще бъде, ако можем да подчертаем и светостта ѝ (курсив ПП). Клирът на

българската Църква 90% отрече светостта на Църквата, отрече нейното ръководство от Св. Дух, отрече повредата от греха на човешката природа, отрече вътрешният и външен кръст, отрече Евангелието в същината му. Християнството не е умуване и мъдруване, не е приказки и ораторство, то е раждане от Бога, единение с Бога, с Св. Дух Божий, спечелен чрез кръстните заслуги от Господа Исуса и преподаван чрез тайнствата на Св. Църква, та със съдействието на Св. Дух и усилията на човека, да се преработи, да се преобрази участникът в благодатта. Така ли разбира нашето свещенство християнството, Църквата, тайнствата? То даде и дава много доказателства как разбира всичко това. Писах ти доста, драги отче Николае, на тая тема. И от писаното можеш да разбереш, че ми е голяма мъка, от голямото обездушаване, т.е. обезблагодатяване на нашата Църква. По никой начин на друго не бих писал по този начин. Само няколко души, един от които си ти, са на които мога да изливам тъгата си. И само по между си можем да се разберем. За останалото ние всички сме „иноязычни“. Но стига по този въпрос. Сега да Те запitam, как си със здравието, как си с духовния растеж? Имаш ли доста сродници по дух? Дано не си в пустиня! Търси родените от Бога, та макар за света и нищо да не представляват. Преосвещени Партений, отците Методий и Серафим са ти предостатъчни за разговор, за общуване, за молитва и богослужение. Пропуснах Преосвещени Тихона, за когото съм чул много добри отзиви, па и познавам го и макар да не си пишем, обичам го и моля се за него.

Аз съм здрав. Постите, Страстната седмица и тая – Светлата, караме с християните, като се наслаждаваме и освещаваме с ежедневна Св. Литургия. Благовещение празнувахме по Палестински устав. Тук първите свещеници са били светогорци и християните по предание знаят, че ако Благовещение се случи на великия Петък или Събота, службата му не се отлага¹⁴. В този ден, не само заради великия Петък, но и заради Благовещение и двете църкви бяха претърпани с бого-

¹⁴ Това се случва, когато имаме ранен Великден, както е случаят през 1950 г. – 9 април.

молци. Българският народ в *религиозно отношение е злато* (курсив ПП). Той ако се обезвери, причината е свещенството. Свещенството нищо, абсолютно не вършеше в /по/ селата. Дори Св. Литургия не извършваше в св. Неделните дни. То не знае да се моли, то е невежо в Свещ. Писание. Напълно загубено. Виж с акуратност отивате на гробищата, защото има порязници, а така също с акуратност поръсвате на Кръстовден и Юрдановден. Сега вече му приседна. Сега са по-малко порезниците, а за ръсене и дума да не става. Ще чака от продажбата на свещите, но ще има много здраве *и от* тех, защото кой ще ги купува? Те не привлечеа християните в църква и затова широката маса българи са обезцърквени и защо им са свещите? Ти ще видиш, как Господ ще се справи с недостойното свещенство! Пак те моля да ме извиниш. Много здраве на Преосвещени Тихона и на о.о. Серафима и Методия (на Преосвещени Партений писах).

Лично Вам сърдечен поздрав от домашните ми, а от мен братска в Господа целувка.

Твой обичащ Те:

Прот. Евстати Янков

VI

Чепеларе,

26.VI.1950 г.

Многообични ми, Отец Николай!

Драгоценното ти писмо от 8 того притежавам. С голямо внимание и любов съм го препроочел няколко пъти. Искал съм да проникна и в туй, което е между редовете му. Е, такава е днешната действителност! Види се, дошло е времето, за което св. ап. Павел говори и в II Солуненом и в II к Тимотею. „Оня ден няма да дойде, докато не дойде отстъплението и не се открие синът на погибелта...“ (2 Сол. 2:3, бел.

ПП) „И вид на благочестие ще имат, а от силата му ще бъдат отречени“ (срв. 2 Тим. 3:5, бел. ПП). Те са „църков лукавующих“, служители на сатана и затова и в писаното им, и в думите им и в дейността им съска старият змей, който под предлог на човеколюбив прелъсти и духовно уби прародителите и потомството им. „Народен заблудител“ от начало до край е пропит със сатанизъм. Много жалко, наистина, но факт. И пак си казвам и повтарям: настъпило е, види се, времето, за което Господ казва: „Син човешки, като дойде, дали ще намери вера на земята?“ (Лук. 18:8, бел. ПП).

Дядо Партений и сие, сте еретици за тях и могат ли да Ви не гонят? Но бъдете спокойни, „на любящите Бога, всичко съдействува на добро“ (Рим. 8:28, бел. ПП). Ще Ви сторят само това, което Господ допусне. А Господ, безспорно, ще допусне само това, което е добро за Вас. По завета на Господа: да бдим и много да се молим един за друг, Бог да бди над нас и да не ни изпраща изкушения повече, отколкото можем да понесем и особено да ни запази за Своего Небесно Царство. Амин!

Имах голямото щастие да ми дойде на гости за няколко дни многообичният в Господа отец Серафим. Радостта, която ми причини, не се поддава на описание. Всред китната Родопска природа, преживяхме пасхални чувства и с една реч: предвкусихме чрез природата и взаимното общуване, макар и в умален вид, райското блаженство. Оттук сега сам заключавай, как сме изживяли няколкото дни с отца Серафима! Слава, вечна слава, Господу Богу, за тоя Му неоценим дар! Аз никога няма да забравя тия свещени дни, дано и той е в същото настроение. И не само мене, но и на домашните ми, той направи отлично впечатление, без сам той да подозира това. Наистина, той бе между нас „мирис на Христово благоухание“. Нека Бог да бъде винаги с него, та навсякъде където отиде, Христос да се осеща чрез него и чрез всички, които Го обичат. Дано Бог ме удостои и Тебе някогаж да видя между нас!

Сърдечен поздрав от Симеона и от целият ми дом.

Братски в Господа Те прегръщам и целувам!

Твой Прот. Евстати Янков

VII

10.X.1950 год.,

Чепеларе

Многообични ми, о. Николай!

Писмото ти получих точно на имения ми ден. Премного благодаря за милите и скъпи за мен братски привети и благопожелания! Ей, буди, буди! По молитвите на светият Великомъченик, дано всички ние добре и твърдо да стоим във верата и благочестието, от които мнозина, които уж „беха от нас“, отстъпиха и се разколебаха. Искаме, дори и външно да не личи, че принадлежим на Христа. Войниците, милиционерите, пощаджиите и пр. са в униформа, а служителите на най-старият и Богоучреденият институт Църквата, по нищо не искат да личат, че са хора на верата. Колко е страшно! Сатаната иска отвътре да превземе крепостта. Но дали ще му се отдаде.? Може би, ако сме достигнали религиозно- нравственото състояние на Лаодикийци. „Понеже не си ни топъл, ни студен, а хладък, затова ще те изблювам“ (Откр. 3:16, бел. ПП). Да не бъде, да не бъде, пресладки Спасителю, дано *и между нас* има такива, каквито имаше в Сардийската църква – „облечени в бели дрехи“ (Откр. 3:4, бел. ПП) и заради тях да бъдем пощадени и ние. И двамата с отца Методия за момента пребъдват в манастир. И двамата имате удобният случай да изпълните завета на Христа: „Внимавайте, бдете и молете се“ (Марк. 13:33, бел. ПП). Каква голяма нужда имаме всички от непрестанна, гореща молитва към Бога! А в действителност колко сме жалки в това отношение! Нека се упражняваме в тая царица на добродетелите и други поощрява-

ме към нея. Нека помним и думите на Апостола: „На любещите Бога, всичко им съдействува на добро“ (Рим. 8:28, бел. ПП).

Дали ще отида и тая година за Очовден в Рилския манастир е въпрос и то поради същите причини, поради които ти не си дошъл в Чепеларе. Имам желание специално да дойда в Св. Преображенския манастир, но това ще бъде, ако е рекъл Бог, не есенно време, а пролетно или лятно. Моята сестра и снаха ме убеждават да отложи отиването си сега през есента в Рилския манастир за идущата пролет, та и те да дойдат с мене, но ако времето благоприятствува за св. Иоан ще отида, а на пролет, стига да благоволи Бог, пак ще отида, заедно с тях и тогава ще е удобно да се отбия във вашия манастир Св. Преображенския.

Колко ми е приятно по-честичко да ми се обаждаш. Уверен съм, че не ме забравяш в молитвите си, обстоятелство, което ме радва и подбужда и аз недостойният да се моля за теб.

Сърдечен поздрав от целият ми дом. Дай Боже, някога да те видим между нас! Поздрави, моля, всички братя на Св. Обител, начело с о. Игумена, макар и да не се познаваме в плът, но нали сме напоени с единият Св. Дух! Братски те прегръщам!

Твой во Христe брат Прот. Евстати.

VIII

9. I. 1951 год.,

с. Чепеларе.

Обични ми, о. Николай,

Премного ти благодаря за скъпите привети по случай новата година и св. Рождествени празници!

Особено се радвам, задето разбрах, че не си вече в Преображен-

ския манастир, а си отново на службата си в Св. Синод. Прочее, нека Св. Дух Божий в пълнотата си да пребъдва в Тебе, та Ти сам да бъдеш в числото на спасените и мнозина да приведеш към спасение.

Слава Богу, аз съм здрав. Милостивият Бог още ме търпи да Му додевам и да се мотам около Жертвеника Му. Колко е дълготърпелив и щедър нашият Пресладък Спасител! Не ме забравяй, моля, в Св. си молитви!

С братска в Господа целувка:

Твой Прот. Евстати Янков

IX

5.ІІІ.1952 год.¹⁵,

Чепеларе.

Многообични ми, о. Николай, радвай се в Господа!

Писмото ти от 2 того получих, което особено ме зарадва! Благодаря ти много! Дано по милостта Божия и Вашите братски молитви, времето на земния ни живот служи за увеличаване „тежината на славата“ в оттатъшния свет. Наистина, отдавна не сме си писали, но да се забравим това е невъзможно. Кога аз ще забравя свещената Тройка, во главе с Епископа Партения! И не само на тоя свет, но с голяма надежда съм, че по милост Божия, на оня свет още повече ще се обичаме и никога няма да се разделим. Тук, в долината на плача, няма как, ще сме разделени телом, но духом в молитва в св. Богослужение, ще общим взаимно. Много духовен човек е бил дедо Серафим, покойния Руски Архиепископ. Колко ми е мъка, че лично, не съм се запознал с него. Каква духовна мъдрост, какви високи разбирания е имал той за християнството! Всичко писано от него е пропито с благодат Божия.

¹⁵ Това е само месец преди издевателствата и жестокия побой над о. Евстатий в участъка, довел до неговата преждевременна кончина на Пасха, 20 април, 1952 г.

Човекът разбрал същината на християнството. Същински светия на 20 век. Разправяш, че при гроба му ставали чудеса. Дано! В проповедите си, дедо Серафим подчертава: „По всичко личи, че второто идване на Господа не е далеч“. Необходимо е да си вземем бележка от тия му думи!

Прегръщам и целувам и двамата Ви с отца Серафима, като дълбоко съм уверен, че както аз не Ви забравям в молитвите си и Вие няма да ме забравите. Предайте моята синовна почит и целуване в Христа на Преосвещени Партения. Дали пресладкият Господ Иисус, ще ме удостои да приема Св. Му Тело и Кръв, чрез свещените ръце на епископа Партения! Изобщо да бъде в Евхаристично общение с него и Вас двамата! Сърдечен поздрав от целият ми дом и на тримата!

Менший во протоиереях:

Прот. Евстати Янков.

Библиография

Павлов, П. „Драмата на българския академичен богослов“. *Forum Theologicum Sardicense*, 1 (2016) [Pavlov, P. “The Drama of the Bulgarian Academic Theologian.” *Forum Theologicum Sardicense* 1 (2016) (in Bulg.)], 57-67.

Слово на Преосвещения епископ Николай след хиротонията му в храма-паметник „Св. Александър Невски“ на 3 януари 1954 г. в отговор на приветственото слово на Негово Светейшество Българския патриарх Кирил. – ЦВ, 7 (1954) [Address by His Grace Bishop Nikolay after His Ordination in the Memorial Church “St. Alexander Nevsky” on January 3, 1954, in Response to the Greeting of His Holiness Patriarch Cyril of Bulgaria. – *Church Gazette*, 7 (1954) (in Bulg.)], с. 7.